

SŁUŻEBNA ROLA STATYSTYKI PUBLICZNEJ W ROZWOJU TERYTORIALNEJ SAMORZĄDNOŚCI – REFLEKSJE JELENIOGÓRSKIE

Wprowadzenie

Po 40 latach nieobecności w warunkach polskich demokratycznego modelu sprawowania władzy lokalnej, w 1990 r. reaktywowany został samorząd terytorialny, najpierw gminny, a od 1999 r. także powiatowy i wojewódzki.

Organizacja samorządu terytorialnego jest ściśle związana z podziałem terytorialnym kraju. Począwszy od 1975 do końca 1998 r. przestrzeń kraju podzielona była administracyjnie na 49 województw, a jednym z nich było województwo jeleniogórskie. W jego administracyjnej strukturze mieściło się 40 gmin, z tego: 12 gmin miejskich, 13 gmin miejsko-wiejskich oraz 15 gmin wiejskich. Jednostkami pomocniczymi były natomiast 3 rejony rządowej administracji ogólnej z siedzibami w Jeleniej Górze, Lubaniu i Bolesławcu.

Z początkiem 1999 r. wprowadzono nowy trójszczeblowy podział terytorialny. W wyniku reformy administracji publicznej powołano powiaty, większym ośrodkom nadano status miast na prawach powiatu oraz utworzono województwa rządowo-samorządowe. Na administracyjnej mapie kraju pojawiło się województwo dolnośląskie, a w jego ramach 26 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu oraz 165 gmin.

Proces rozwoju terytorialnej samorządności wniósł wiele zmian w funkcjonowaniu lokalnych i regionalnych układów społecznych i gospodarczych. W tymże procesie aktywnie uczestniczyły wspólnoty samorządowe i reprezentujące je władze, liczne organizacje i instytucje. Nie sposób w tym miejscu ukazać zaangażowania wszystkich osób i środowisk w tenże wieloletni wieloaspektowy proces kształtowania terytorialnej samorządności w regionie jeleniogórskim.

Po roku 1990 w ślad za odrodzeniem polskiego samorządu terytorialnego ujawniło się wyraźnie wielodziedzinowe zapotrzebowanie na informacje m.in. statystyczne w różnych ujęciach terytorialnych. Wobec widocznych luk w tym zakresie statystyka publiczna podjęła się działań ukierunkowa-

* Dr Marek Obrębalski jest pracownikiem Katedry Gospodarki Regionalnej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Jest również członkiem Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Jeleniej Góry.

nych na sprostanie temuż swoistemu wyzwaniu. Niezmiernie wartościową, a w wielu zakresach wręcz pionierską rolę odegrał w latach 90. ubiegłego już stulecia Wojewódzki Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze oraz funkcjonujący w jego ramach Ośrodek Statystyki Lokalnej biorący aktywny udział w tworzeniu informacyjnych podstaw procesów decyzyjnych organów samorządu terytorialnego. Ukazanie zakresu i efektów prosamorządowych aktywności tegoż środowiska wyznacza cel niniejszego opracowania.

Zarys przeobrażeń terytorialnego samorządu

Samorząd terytorialny jest prawnie określoną organizacją społeczeństwa obywatelskiego. Pojmowany jest również jako forma administracji publicznej, w której mieszkańcy z mocy prawa tworzą wspólnotę i względnie samodzielnie decydują o realizacji publicznych zadań. Samorząd terytorialny uznawany jest także za instytucję, część ładu demokratycznego, którego publiczne zadania stanowią miarę decentralizacji władzy i administracji państwowej¹.

Po II wojnie światowej w Polsce na kilka lat przywrócono – mający wielowiekowe tradycje i doświadczenia – samorząd terytorialny, którego podstawowymi jednostkami były gminy. Uwarunkowania polityczne nie sprzyjały jednak rozwojowi idei samorządności i stąd też instytucja terytorialnego samorządu została w 1950 r. prawnie i praktycznie zlikwidowana ustępując na 40 lat miejsca systemowi rad narodowych². Ówczesny centralistyczny ustrój i samorząd terytorialny wzajemnie się bowiem wykluczały. Dopiero ustrojowa transformacja w 1989 r. umożliwiła powrót do idei samorządu terytorialnego i jego restytucję w polskich warunkach³.

Odzwierciedlają to wyraźnie zapisy ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym⁴. Gmina stała się podmiotem sfery publiczno-prawnej realizującym określone prawem zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność, a także z mocy prawa swoistego rodzaju samorządową korporację wszystkich mieszkańców zamieszkujących jej terytorium. Gminy stały się również jednostkami samorządu terytorialnego oraz zasadniczego podziału terytorialnego państwa. Zgodnie z art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej⁵ ówczesne województwa stanowiły bowiem jednostki podziału zasadniczego dla wykonywania zadań z zakresu administracji rządowej, a jednostkami pomocniczymi tegoż podziału były rejony rządowej administracji ogólnej⁶.

¹ S. Dębski, *Kształtowanie się samorządu terytorialnego: przeszłość i teraźniejszość*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Grudziądz 2014, s. 4.

² Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. 1950 nr 14, poz. 130, z późn. zm.).

³ J. Reguński, *Samorząd III Rzeczypospolitej. Koncepcje i realizacja*, PWN, Warszawa 2000.

⁴ Obecnie jako ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity – Dz.U. 2020, poz. 713).

⁵ Dz. U. 1998 nr 32, poz. 176; z późniejszymi zmianami.

⁶ H. Izdebski, *Samorząd terytorialny, podstawy ustroju i działalności*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s.114.

Polska ponadto w dniu 26 kwietnia 1993 r. ratyfikowała Europejską Kartę Samorządu Lokalnego. Karta ta posiada istotne znaczenie dla zagwarantowania podstaw demokracji lokalnej. Wedle jej zapisów „Samorząd terytorialny oznacza prawo i zdolność społeczności lokalnej, w granicach określonych prawem, do kierowania i zarządzania zasadniczą częścią spraw publicznych na ich własną odpowiedzialność i w interesie ich mieszkańców”⁷.

W Polsce najważniejszą regulacją prawną dotyczącą samorządu terytorialnego jest Konstytucja RP z 1997 r., która wyraźnie określa jego znaczenie. Art. 15 ust. 1 stwierdza: „Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej”. Z kolei art. 16 ust. 1 wskazuje, że „Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału administracyjnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową”, a art. 16 ust. 2 dodaje, iż „Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność”⁸.

W aktualnym systemie prawnym Rzeczypospolitej Polskiej gmina jest podstawową jednostką samorządu terytorialnego. Poza nią, współczesny system tegoż samorządu od 1 stycznia 1999 r.⁹ współtworzą także powiaty¹⁰ i województwa¹¹, które w świetle prawa są także jednostkami zasadniczego podziału terytorialnego państwa.

Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym wskazuje na dwojakiego rodzaju powiaty: tzw. ziemskie i tzw. grodzkie, choć w jej zapisach takie określenia nie są używane. Ustawa ta bowiem mówi o powiecie oraz o miastach na prawach powiatu, których organy – obok zadań i kompetencji przypisanych gminie miejskiej – realizują również zadania i kompetencje organów samorządu powiatowego.

Najwyższy szczebel w strukturze organizacyjnej polskiego samorządu terytorialnego stanowi samorząd wojewódzki. W tym przypadku sytuacja jest jednak odmienna niż na szczeblu powiatu i gminy, gdyż w województwach funkcjonuje także administracja rządowa. Województwa mają zatem charakter samorządowo-rządowy. Na szczeblu gminy i powiatu nie ma takiego dualizmu, a określone prawem zadania z zakresu administracji rządowej realizują organy wykonawcze samorządu gminnego i powiatowego. Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa traktuje województwo jako „regionalną wspólnotę samorządową”, ale jednocześnie jako największą jednostkę zasadniczego podziału terytorialnego kraju w celu wykonywania administracji publicznej.

⁷ Europejska Karta Samorządu Lokalnego (Dz.U. 1994 nr 124, poz. 607 z późn. zm.).

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483).

⁹ Ustawa z 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego państwa (Dz. U. nr 96, poz. 603; z późn. zm.).

¹⁰ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity – Dz.U. 2019, poz. 511 i 1571).

¹¹ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity – Dz.U. 2019, poz. 512, 1571 i 1815).

Zasadniczy podział terytorialny kraju i ściśle powiązany z przestrzenną organizacją samorządu terytorialnego. Zestawienie jednostek samorządu terytorialnego w Polsce prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Jednostki samorządu terytorialnego w Polsce (stan w dniu 1 stycznia 2020 roku)

Wyszczególnienie	Powiaty	Miasta na prawach powiatu	Gminy			
			ogółem	miej- skie	wiej- skie	miejsko- wiejskie
POLSKA	314	66	2477	302	1533	642
Dolnośląskie	26	4	169	35	78	56
Kujawsko-pomorskie	19	4	144	17	92	35
Lubelskie	20	4	213	20	165	28
Lubuskie	12	2	82	9	39	34
Łódzkie	21	3	177	18	131	28
Małopolskie	19	3	182	14	120	48
Mazowieckie	37	5	314	35	225	54
Opolskie	11	1	71	3	35	33
Podkarpackie	21	4	160	16	109	35
Podlaskie	14	3	118	13	78	27
Pomorskie	16	4	123	22	81	20
Śląskie	17	19	167	49	96	22
Świętokrzyskie	13	1	102	5	58	39
Warmińsko-mazurskie	19	2	116	16	66	34
Wielkopolskie	31	4	226	19	113	94
Zachodniopomorskie	18	3	113	11	47	55

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru TERYT.

Według stanu z początku 2020 r. jednostkami terytorialnego podziału kraju i jednocześnie jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są: **16 województw, 314 powiatów i 2477 gmin** (z tego 302 miejskich, w tym 66 miast na prawach powiatu, 642 miejsko-wiejskich oraz 1533 wiejskich).

Jednostki samorządu terytorialnego mogą działać – w sferze prawa publicznego, jak i w sferze prawa cywilnego, jako osoby prawne – jedynie poprzez swoje organy. Konstytucja RP przyjęła podział organów jednostek samorządu na stanowiące i wykonawcze.

Organami stanowiącymi są rady gmin (miejskie), rady powiatów oraz sejmiki województw. Organy te od 2018 r. wybierane są na pięcioletnie¹²

¹² Na mocy ustawy z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (tekst jednolity – Dz.U. 2018, poz. 130 i 1349).

(wcześniej na czteroletnie) kadencje w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich w głosowaniu tajnym.

Co do organów wykonawczych, Konstytucja RP pozostawia pełną swobodę określania zasad i trybu ich wyboru oraz odwoływania. Oznacza to dopuszczenie zarówno wyboru bezpośredniego organów wykonawczych (jednoosobowych), jak i wyboru dokonywanego przez odpowiedni organ stanowiący, mogące mieć zastosowanie zarówno do organu jednoosobowego, jak i kolegialnego. Organami wykonawczymi jednostek samorządu terytorialnego do 2002 r. były jednolicie zarządy gmin, powiatów i województw, których członkowie wybierani byli przez właściwe organy stanowiące. Począwszy od 2002 r. jednoosobowy organ wykonawczy gminy (wójt, burmistrz, prezydent miasta) wybierany jest w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, w głosowaniu tajnym. Ustawa z 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta¹³ zniósła bowiem instytucję zarządu gminy, zastępując ją jednoosobowym organem wykonawczym. Oznacza to zasadniczą zmianę ogólnej konstrukcji organu wykonawczego podstawowego szczebla samorządu terytorialnego – przy pozostawieniu dotychczasowych zasad w odniesieniu do obydwóch pozostałych szczebli (tj. powiatu i województwa).

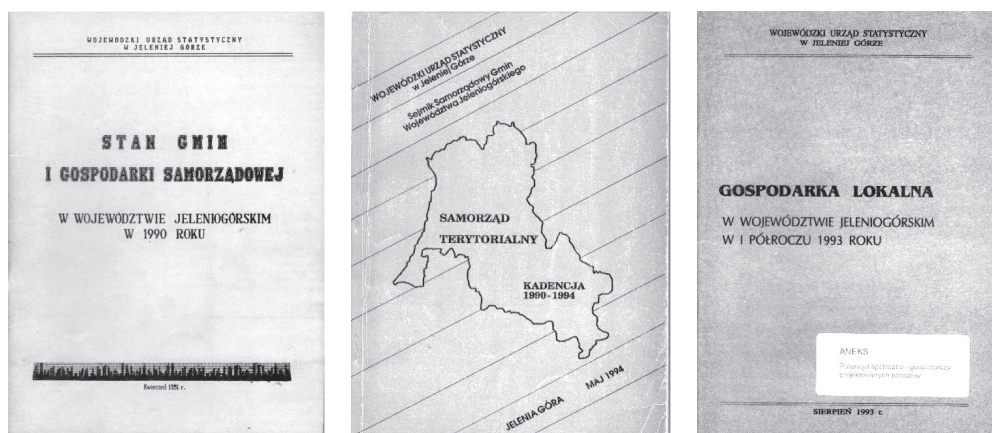
Sektor samorządu terytorialnego stał się ważnym segmentem sektora publicznego. Problematyka zaś szeroko rozumianego samorządowego kształtowania społecznej, gospodarczej i przestrzennej scenerii poszczególnych jednostek terytorialnych nabierała w okresie minionego trzydziestolecia (1990-2020) coraz większego znaczenia.

Jeleniogórska statystyka publiczna w samorządowej służbie

Reaktywowanie w 1990 r. i proces rozwoju samorządu terytorialnego, transformacja rynkowa gospodarki, postępująca integracja przestrzeni europejskiej oraz inne czynniki wywierają istotny wpływ na wzrost zapotrzebowania na informacje o zjawiskach i procesach społecznych i gospodarczych w różnych przekrojach terytorialnych. Staje się to swoistego rodzaju wyzwaniem także dla statystyki publicznej oraz wzmacnia konieczność dostosowania systemu statystyki regionalnej do zakresu zgłaszanych potrzeb informacyjnych.

Procesy rozwoju polskiego samorządu terytorialnego ujawniły wyraźną dysproporcję między potrzebami informacyjnymi w różnych przekrojach terytorialnych a stanem i możliwościami statystyki publicznej. Ujawniła się zatem zróżnicowana dziedzinowo luka informacyjna. Należy przy tym wskazać, iż wiele problemów statystyki lokalnej i regionalnej miało swój rodowód w przeszłości, niektóre jednak pojawiły się wraz z transformacją społeczno-gospodarczą i związanymi z nią zjawiskami i procesami. Problemy te były swoistego rodzaju wyzwaniem dla statystyki publicznej.

¹³ Tekst jednolity – Dz.U. 2010 nr 176, poz. 1191.

Ryc. 1. Wybrane publikacje z cyklu o samorządzie terytorialnym i jego gospodarce opracowane przez zespół Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze

Jednym z pierwszych urzędów statystycznych, który efektywnie zareagował na potrzeby rozwijającego się samorządu terytorialnego był Wojewódzki Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze kierowany w tamtym czasie przez mgr. Kazimierza Żurawskiego. Przykładem tejże oczekiwanej przez samorządowe władze reakcji była publikacja przygotowana wedle koncepcji dr. Marka Obrębalskiego, a wydana już w kwietniu 1991 r. pt. „Stan gmin i gospodarki samorządowej w województwie jeleniogórskim w 1990 roku”. Publikacja ta zyskała uznanie nie tylko wśród gminnych samorządów regionu jeleniogórskiego, lecz także w resorcie statystyki publicznej. Zainicjowała cykl publikacji, których celem była nie tylko prezentacja, ale i profesjonalna ocena stanu podstawowych elementów gospodarki lokalnej oraz umożliwienie dokonywania różnorodnych międzygminnych porównań w tym zakresie. Cykl ten (ukazujący się w latach 1991-1997) obejmował kilka serii publikacji, a mianowicie:

- „Gospodarka lokalna w województwie jeleniogórskim” (wydawane kwartalnie);
- „Stan gmin województwa jeleniogórskiego” (wydawane raz w roku; dotyczyły lat 1991-1996);
- „Samorząd terytorialny” („Samorząd terytorialny na półmetku. Kadencja 1990-1994”; „Samorząd terytorialny. Kadencja 1990-1994”¹⁴).

Ośrodek Statystyki Lokalnej powstał z dniem 1 kwietnia 1993 r. w ramach Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze¹⁵ przejmując z ówczesnego Departamentu Spisów i Badań Masowych GUS zadania związane z organizacją i funkcjonowaniem statystyki gminnej. Merytoryczną organizację i kierowanie pracami Ośrodka powierzono Markowi Obrębalskiemu (mianowanemu wówczas na stanowisko zastępcy dyrektora WUS).

¹⁴ Publikacja przygotowana w maju 1994 r. wspólnie z Sejmikiem Samorządowym Gmin Województwa Jeleniogórskiego.

¹⁵ Zarządzenie nr 7 Dyrektora WUS z dnia 30 czerwca 1993 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze.

Pierwszymi zadaniami Ośrodka Statystyki Lokalnej były m.in.:

- modyfikacja układu sprawozdawczości statystycznej dotyczącej gmin oraz kształtowanie sprawozdawczości powiatowej;
- inicjowanie, organizowanie i prowadzenie badań statystycznych obejmujących swym zakresem lokalne układy przestrzenne;
- prowadzenie Centralnego Banku Danych Lokalnych.

Ponadto Prezes GUS z dniem 20 sierpnia 1993 r. powierzył Wojewódzkiemu Urzędowi Statystycznemu w Jeleniej Górze wiodącą rolę w budowie systemu statystyki lokalnej w resorcie statystyki publicznej¹⁶. Już zaś we wrześniu tegoż roku zespół Ośrodka Statystyki Lokalnej opracowuje koncepcję i koordynuje wydanie cyklu 49 regionalnych publikacji pt. „Statystyczna panorama województwa” dla nowo wybranych wówczas posłów i senatorów RP. Celem tychże publikacji dotyczących każdego z ówczesnych województw kraju było zapewnienie parlamentarzystom zestawu aktualnych informacji statystycznych o sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych regionów i gmin.

Efekty prac Ośrodka Statystyki Lokalnej były wyraźnie widoczne nie tylko w resorcie statystyki publicznej, lecz także – poprzez tworzenie i udostępnianie informacyjnych podstaw procesów decyzyjnych – w wielu jednostkach samorządu terytorialnego kraju¹⁷. Podkreślić przy tym należy, iż za działalność na rzecz rozwoju terytorialnej samorządności Wojewódzki Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze (jako jedyny w kraju) w 1994 r. został wyróżniony Medalem Odrodzenia Samorządu Terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej (przyznanym przez Krajowy Sejmik Samorządu Terytorialnego na wniosek Sejmiku Samorządowego Gmin Województwa Jeleniogórskiego).

Ośrodek Statystyki Lokalnej (Regionalnej) był jednostką organizacyjną o znaczącym dorobku i specyficznym zakresie zadań informacyjnie wspierających organy samorządu terytorialnego.

Zadania realizowane przez tenże Ośrodek miały zarówno wymiar ogólnoresortowy, jak i regionalny (województki). Statutowy zakres zadań Ośrodka obejmował bowiem prowadzenie prac badawczych i rozwojowych w zakresie statystyki regionalnej, a przede wszystkim:

Fot. 2. Medal Odrodzenia Samorządu Terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej (NIHIL NOVI SINE COMMUNI CONSENSUS – z łac. „nic nowego bez zgody ogółu”)

¹⁶ Zarządzenie wewnętrzne nr 13 Prezesa GUS z dnia 20 sierpnia 1993 r. w sprawie dodatkowych zadań i kompetencji Wojewódzkich Urzędów Statystycznych w Jeleniej Górze, Poznaniu i Siedlcach.

¹⁷ Por. Obrębalski M., *Statystyka publiczna jako źródło wspierania decyzyjnego władz lokalnych*, [w:] *Decyzje strategiczne w gospodarce regionalnej*, red. R. Krupski, E. Tyszkiewicz, I-BiS, Wrocław 1996.

- prowadzenie badań zapotrzebowania na informacje statystyczne, w tym zgłaszanego przez organy samorządu terytorialnego¹⁸;
- pełnienie funkcji jednostki autorskiej i koordynatora sprawozdawczości statystycznej;
- opracowywanie publikacji o krajowym i regionalnym zasięgu;
- tworzenie programowych i informacyjnych podstaw budowy, rozwoju i doskonalenia Banku Danych Lokalnych (Regionalnych).

Ośrodek Statystyki Lokalnej (Regionalnej) w Jeleniej Górze pełnił¹⁹ w skali resortu statystyki publicznej funkcje jednostki autorskiej dla:

- części „Samorząd” sprawozdań na formularzach: SG-01 („Statystyka gminy”), ST-P („Statystyka powiatu”), ST-W („Statystyka województwa”);
- sprawozdania na formularzu PP-01 („Planowanie przestrzenne w gminach”).

Zakres wskazanych formularzy sprawozdawczych był wielokrotnie modyfikowany i uzupełniany w ślad za zmieniającymi się uwarunkowaniami (m.in. prawnymi) funkcjonowania samorządu terytorialnego.

Do najważniejszych (poza już wspomnianymi) publikacji inicjowanych, opracowywanych i koordynowanych przez Ośrodek Statystyki Lokalnej (Regionalnej) należy zaliczyć:

- *Gminy polskie o funkcjach turystycznych i uzdrowiskowych* (Jelenia Góra, US 1996);
- *Organizacja i zagospodarowanie przestrzeni województwa jeleniogórskiego* (Jelenia Góra, US 1996);
- *Spółeczna i ekonomiczna przestrzeń Dolnego Śląska – przegląd statystyczny* (US, Jelenia Góra – Legnica – Wałbrzych – Wrocław – Zielona Góra, wrzesień 1996);
- *Gminy przygraniczne* (US, Jelenia Góra 1997);
- *Jeleniogórskie – stan i perspektywy rozwoju* (US-UW-KARR, Jelenia Góra 1997);
- *Gminy w Polsce w 1996 r.* (GUS, Warszawa 1998);
- *Samorząd terytorialny w makroregionie południowo-zachodnim. Kalendarz 1994-1998* (US, Jelenia Góra – Legnica – Wałbrzych – Wrocław – Zielona Góra 1998);
- *Polska w nowym podziale terytorialnym* (GUS, Warszawa 1998);
- *Województwo dolnośląskie – stan i perspektywy rozwoju* (US, Wrocław 2000);

¹⁸ Wyniki tych badań przedstawiono m.in. w pracach: M. Obrębalski, *Bank Danych Lokalnych a potrzeby informacyjne samorządu terytorialnego*, [w:] *Funkcjonowanie samorządu terytorialnego – diagnozy i perspektywy*, red. S. Dolata, Uniwersytet Opolski, Opole 1997 oraz M. Obrębalski, *Potrzeby informacyjne samorządu terytorialnego – wyzwanie dla statystyki publicznej*, [w:] *Statystyka w badaniach społecznych*, red. S. Ostasiewicz, J. Paradysz, „Prace Naukowe AE we Wrocławiu”, nr 1142. AE, Wrocław 2006.

¹⁹ Aktualnie funkcje te pełni utworzony w 2009 r. Ośrodek Statystyki Samorządów Terytorialnych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu. Do zadań tego Ośrodka należy bowiem prowadzenie badań z zakresu statystyki samorządów terytorialnych oraz prowadzenie prac metodologicznych dotyczących organów samorządu terytorialnego, referendów i gruntów komunalnych.

- *Mienie gmin i powiatów w Polsce w 1999 r.* (GUS – US Wrocław, Warszawa 2000), a kolejne edycje tejże publikacji (oparte o koncepcję jeleniogórskiego zespołu) dotyczyły lat 2000-2002, 2003-2005, 2006-2008, 2009-2011, 2012-2014 i 2015-2017;
- *Panorama powiatów województwa dolnośląskiego* (US, Wrocław 2001);
- *Samorząd terytorialny w województwie dolnośląskim – 2002*. US, Wrocław 2003.

Główny Urząd Statystyczny wspólnie z Ośrodkiem Statystyki Lokalnej Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze podjął w 1993 r. inicjatywę budowy bazy informacyjnej na szczeblu gmin i miejscowości – Banku Danych Lokalnych. Wobec zmieniających się potrzeb w procesach zarządczych samorządów terytorialnych inicjatywa ta okazała się wysoce praktycznie pożyteczną.

Pierwotny zakres informacyjny Banku Danych Lokalnych był zespolem możliwości statystyki publicznej (prezentowanych w corocznych programach badań statystycznych), wynikiem skrupulatnych analiz wszystkich sprawozdań statystycznych pozwalających na terytorialną identyfikację danych²⁰. Opracowany przez pracowników jeleniogórskiego Ośrodka Statystyki Lokalnej model funkcjonalny BDL stał się podstawą do sporządzenia przez Ośrodek Informatyki Statystycznej w Radomiu projektu modelu informatycznego BDL. Wykonany (we współpracy z zespołem OIS Radom) prototyp Banku Danych Lokalnych został zaprezentowany w imieniu całego zespołu projektantów przez dr. Marka Obrębalskiego w dniu 6 grudnia 1995 roku na spotkaniu kierownictwa resortu statystyki publicznej w OIS w Radomiu. Koncepcja Banku Danych Lokalnych była także prezentowana na forum Cestatu (organizacji urzędów statystycznych krajów Europy Centralnej) oraz Eurostatu (Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej). Już wówczas w międzynarodowej dyskusji podkreślano, że koncepcja tegoż Banku jest wartościowa.

Współcześnie tenże Bank jako system gromadzenia i udostępniania informacji statystycznych o regionach, powiatach, gminach, miastach i miejscowościach wiejskich odpowiada obecnie stawianym przez odbiorców wymaganiom, a jego zawartość merytoryczna dostosowana została w możliwie najszerszym stopniu do zakresu transformacji państwa i gospodarki²¹. Zakres informacji uwzględnia także efekty rozwoju terytorialnej samorządności oraz transformacji samorządowej gospodarki, a zwłaszcza zakres samorządowego mienia, kwestie finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego oraz stanu samorządowej infrastruktury technicznej i społecznej. Nowe wymagania ze strony odbiorców oraz możliwości techniczne i informatyczne

²⁰ Por.: M. Obrębalski, *Statystyka gmin i miejscowości w Polsce – stan i możliwości rozwoju*, [w:] *Statystyka regionalna – sondaż i integracja baz danych*, AE, Poznań 1997 oraz M. Obrębalski, *Bank Danych Lokalnych – zagadnienie terytorialnej identyfikacji w świetle zmian podziału administracyjnego kraju*, „Kwartalnik Statystyczny”, nr 2, 1999.

²¹ M. Obrębalski, *Bank Danych Regionalnych jako element krajowego i europejskiego systemu informacji statystycznej*. „Wiadomości Statystyczne”, nr 11, 2006.

spowodowały, że w marcu 1998 roku umożliwiono nieodpłatne korzystanie z wybranych zasobów BDL za pomocą Internetu, a od 6 października 2004 roku wszystkie dane BDL są publicznie udostępniane na stronie internetowej GUS www.stat.gov.pl. Bank Danych Lokalnych ma otwarty charakter. Oznacza to potrzebę i konieczność systematycznego wprowadzania do Banku nowych zakresów informacji w różnych przekrojach terytorialnych.

Liczne prezentowane przykłady dowodzą wysokiej praktycznej użyteczności jeleniogórskiego Ośrodka Statystyki Lokalnej (Regionalnej) nie tylko dla resortu statystyki publicznej, ale i w wieloletniej służbie dla samorządu terytorialnego. W dobie rozwoju terytorialnej samorządności coraz istotniejszą grupą użytkowników informacji jest bowiem administracja samorządowa szczebla nie tylko gminnego, lecz począwszy od 1999 r. także szczebla powiatowego i wojewódzkiego.

W okresie swego istnienia Ośrodek Statystyki Lokalnej (Regionalnej) w Jeleniej Górze kilkakrotnie zmieniał swą organizacyjną strukturę. Po włączeniu od 1 stycznia 1999 r. w strukturę organizacyjną Urzędu Statystycznego we Wrocławiu Ośrodek Statystyki Regionalnej²² tworzyły: Referat Banku Danych Lokalnych oraz Referat Statystyki Gmin i Powiatów. Formalnie Ośrodek ten w tym kształcie organizacyjnym przestał istnieć od 1 maja 2009 r.²³ Po reorganizacji we Wrocławiu utworzono Ośrodek Statystyki Samorządów Terytorialnych, a w Jeleniej Górze pozostawiono jedynie Ośrodek Banku Danych Lokalnych.

Początki statystycznej oceny działalności samorządowych gmin – jeleniogórskie doświadczenia

W procesy demokratyzacji życia publicznego na trwale wpisane jest prawo do oceny działalności organów państwowych, w tym także i samorządowych. Prowadzona przez samorządowe władze lokalne działalność w zakresie zadań własnych i zleconych podlega kontroli i tym samym pewnej wielokryterialnej ocenie. Organem, do zadań którego od 1990 r. należała m.in. ocena działalności gmin na obszarze województwa, był sejmik samorządowy. Istotę tegoż zadania dostrzegali wyraźnie Sejmik Samorządowy Gmin Województwa Jeleniogórskiego dokonując począwszy od 1991 r. systematycznej oceny 40 gmin. Praktyczna realizacja tegoż zadania wymagała zastosowania odpowiedniej metodyki oceny oraz uwzględnienia różnorodnych aspektów działalności gmin i określenia dlań zbioru mierników. Prac w tym zakresie na zlecenie Sejmiku Samorządowego Gmin podjął się zespół

²² Zarządzenie nr 12 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 23 listopada 1998 r. *w sprawie szczegółowego zakresu zadań i organizacji Urzędu Statystycznego we Wrocławiu*. Do zadań Ośrodka Statystyki Regionalnej należało wówczas prowadzenie prac metodologicznych w zakresie rozwoju statystyki regionalnej, koordynowanie prac w zakresie statystyki euroregionów, w szczególności rozpoznawanie zapotrzebowania na informacje statystyczne w układach terytorialnych oraz opracowywanie wynikowych informacji statystycznych w przekrojach regionalnych.

²³ Zarządzenie nr 9 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 24 kwietnia 2009 r. *zmieniające zarządzenie w sprawie szczegółowego zakresu zadań i organizacji Urzędu Statystycznego we Wrocławiu*.

pracowników naukowych jeleniogórskiego Wydziału ówczesnej Akademii Ekonomicznej w składzie prof. Danuta Strahl oraz dr Marek Obrębalski.

Metodyka oceny gmin dostosowana została do celu i zakresu oceny oraz możliwości informacyjnych, czyli jakości i dostępności informacji ze źródeł statystycznych oraz administracyjnych. Ocena ta uwzględniała zatem z jednej strony poziom realizacji zadań gmin w danym okresie, z drugiej zaś odnosiła się do stanu elementów gospodarki lokalnej i poziomu warunków bytowych ludności w poszczególnych gminach ówczesnego województwa jeleniogórskiego. W tym bowiem ujęciu ocena działalności gmin była bardziej obiektywna i kompleksowa.

W celu oceny działalności gmin regionu jeleniogórskiego przyjęto cztery zasadnicze segmenty tychże jednostek samorządu terytorialnego, a mianowicie:

- mieszkalnictwo (m.in. efekty komunalnego budownictwa mieszkaniowego, remonty i modernizacje zasobów komunalnych),
- lokalną infrastrukturę techniczną (m.in. stan dróg gminnych i lokalnych miejskich, wielkość środków na ich utrzymanie, zakres prowadzonych remontów dróg, poziom gospodarki wodno-ściekowej),
- lokalną infrastrukturę społeczną (m.in. pomoc społeczna, dostępność placówek i usług w zakresie kultury, oświaty i wychowania, ochrony zdrowia),
- aktywność władz gmin (m.in. odsetek i zakres uchwał rady gminy unieważnionych w drodze rozstrzygnięcia nadzorczego wojewody oraz zaskarżonych decyzji władz lokalnych utrzymanych w mocy przez Kolegium Odwoławcze przy Sejmiku Samorządowym).

W badaniach prowadzonych w latach 1991-1994 Autorzy przyjęli ponad 60 identyfikatorów (mierników) dotyczących wyróżnionych segmentów gmin, a opisujących stopień realizacji gminnych zadań. Dla dynamicznej oceny globalnej oraz ocen poszczególnych segmentów gmin wykorzystano zaś narzędzia badawcze z zakresu wielowymiarowej analizy porównawczej w postaci tzw. miar syntetycznych. Zasadniczą ideą tych miar jest kwantyfikacja tzw. zjawisk (procesów) złożonych, których opis i ocena wymaga uwzględnienia dość dużej liczby cech-identyfikatorów. Procedura konstrukcji miary syntetycznej wymaga zdefiniowania gminy-wzorca, która staje się bazą porównawczą dla badanych gmin. Wartości cech gminy-wzorca powstały przez odpowiedni wybór najkorzystniejszych wartości, jakie wystąpiły w danym momencie w badanych obiektach-gminach. Miary syntetyczne są wielkościami unormowanymi, których wartości należą do przedziału liczbowego [0,1]. Interpretacja tych agregatowych wskaźników jest intuicyjna, gdyż bliższe jedności wartości miary implikują wyższy poziom badanego zjawiska, czyli wyższą ocenę ogólną lub dziedzinową funkcjonowania gminy. Wynikiem zastosowanej procedury stały się rankingi 40 gmin ówczesnego województwa jeleniogórskiego, które podano w tabeli 2.

Tabela 2. Ranking gmin województwa jeleniogórskiego według wyników oceny ich działalności w latach 1991-1994

L.p.	Nazwa gminy	Pozycja gminy w latach			
		1991	1992	1993	1994
G M I N Y M I E J S K I E					
1	Bolesławiec	8	6	7	10
2	Jelenia Góra	7	8	8	6
3	Kamienna Góra	9	10	11	14
4	Karpacz	2	1	1	1
5	Kowary	6	11	12	12
6	Lubań	5	4	5	3
7	Piechowice	18	17	27	28
8	Szklarska Poręba	1	2	3	2
9	Świeradów Zdrój	3	5	9	7
10	Wojcieszów	16	25	14	9
11	Zawidów	19	21	26	24
12	Zgorzelec	4	7	2	5
G M I N Y M I E J S K O - W I E J S K I E					
13	Bogatynia	10	3	4	4
14	Bolków	14	12	6	8
15	Gryfów Śląski	17	13	17	15
16	Leśna	28	15	33	35
17	Lubawka	24	32	16	11
18	Lubomierz	34	17	29	30
19	Lwówek Śląski	23	30	20	21
20	Mirsk	35	34	35	37
21	Nowogrodziec	31	33	39	36
22	Pieńsk	21	24	30	33
23	Świerzawa	25	31	15	22
24	Węgliniec	38	28	25	18
25	Wleń	11	9	10	16
G M I N Y W I E J S K I E					
26	Bolesławiec	39	37	38	38
27	Janowice Wielkie	15	26	22	20
28	Jeżów Sudecki	12	20	23	25
29	Kamienna Góra	36	29	37	32
30	Lubań	40	40	40	40
31	Marciszów	37	16	21	17
32	Mysłakowice	26	35	32	13
33	Olszyna	32	36	28	31
34	Osiecznica	30	22	13	23
35	Platerówka	20	18	24	29
36	Podgórzyn	13	14	18	19
37	Siekierczyn	22	23	19	26
38	Stara Kamienica	29	38	34	27
39	Sulików	33	19	36	39
40	Zgorzelec	27	39	31	34

Źródło: D. Strahl, M. Obrębalski, *Koncepcja metody oceny działalności gmin – cztery lata doświadczeń*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, „Prace Naukowe AE we Wrocławiu”, nr 734, AE, Wrocław 1996, s. 321-322.

W latach 1991-1994 pozycja poszczególnych gmin regionu jeleniogórskiego uległa w wielu przypadkach istotnym zmianom. O pozycji gmin w sporządzanych rankingach oraz o ich zmianach w badanym okresie decydowały przede wszystkim: międzygminne zróżnicowanie dynamiki rozwoju poszczególnych dziedzin, ich aktualny stan będący w wielu przypadkach rezultatem działań realizowanych w przeszłości oraz zakres i efekty bieżącej działalności władz lokalnych. Niemniej jednak wskazano grupę gmin zaliczanych w tym okresie do najlepszych. Były to w szczególności gminy miejskie: Karpacz, który z zajmowanej w 1991 r. drugiej pozycji, w latach następnych uzyskał pierwszą lokatę, Szklarska Poręba (lokaty w granicach od 1 do 3) i Lubań (miejsca od 5 do 3) oraz gmina miejsko-wiejska Bogatynia, która z 10 lokaty w 1991 r. przesunęła się na 3, a następnie 4 miejsce wśród 40 gmin województwa jeleniogórskiego. Największą natomiast progresją w tym zakresie wyróżniały się gminy wiejskie: Marciszów (zmiana lokaty z 37 w roku 1991 na 17 w roku 1994) i Mysłakowice (z 26 na 13) oraz gminy miejsko-wiejskie: Węgliniec (z 38 na 18) i Lubawka (z 24 na 11). Z kolei, tendencje degresywne w najwyższym stopniu w badanym okresie dotyczyły gminy miejskiej Piechowice (spadek z 18 na 28 miejsce), gminy miejsko-wiejskiej Pieńsk (z 21 na 33) oraz gminy wiejskiej Jeżów Sudecki (z 12 na 25).

Należy zaznaczyć, iż każdego roku ocena gmin formułowana przez Autorów dyskutowana była na sesjach Sejmiku Samorządowego Gmin Województwa Jeleniogórskiego z udziałem przedstawicieli lokalnych władz. Podkreślano, że praktyczne wykorzystanie zastosowanej metodyki posiada istotne walory z punktu widzenia jej przydatności w procesach decyzyjnych władz lokalnych. Wyniki oceny sygnalizowały bowiem wyraźnie mocne i słabe strony każdej z badanych gmin. Lokaty zaś poszczególnych gmin w układzie cząstkowych elementów oceny stanowiły dla władz lokalnych ważne źródło informacji o aktualnym stanie zarządzanych przez nie gmin i wskazywały priorytety wydatków budżetów samorządowych oraz kierunki przyszłościowych strategii rozwoju lokalnego, m.in. w zakresie przedsięwzięć inwestycyjnych.

Zakończenie

Zapoczątkowany w 1990 r. proces rozwoju samorządu terytorialnego, a także transformacja rynkowa gospodarki oraz postępująca integracja przestrzeni europejskiej wywierają istotny wpływ na wzrost popytu na informacje o zjawiskach i procesach społecznych i gospodarczych w różnych przekrojach terytorialnych. Wzrosło także znaczenie informacji w procesach decyzyjnych organów samorządu terytorialnego oraz zainteresowanie formułowaniem różnorodnych ocen dotyczących stanu i rozwoju jednostek terytorialnych różnej skali. Problemy te były swoistego rodzaju wyzwaniem dla statystyki publicznej. Efektywnie zareagował na nie Wojewódzki Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze, a w jego ramach Ośrodek Statystyki

Lokalnej. Efekty prac tegoż Ośrodka były wyraźnie widoczne nie tylko w resorcie statystyki publicznej, lecz także w wielu jednostkach samorządu terytorialnego kraju.

Podkreślić należy, iż jedną z ważniejszych cech współczesnego społeczeństwa informacyjnego są możliwości globalnego i totalnego oddziaływania na sferę społeczną, gospodarczą i przestrzenną przez decydentów dysponujących odpowiednimi informacjami, także statystycznymi. Zapewnienie dostępności tychże informacji to jedno z istotniejszych współcześnie zadań resortu statystyki publicznej realizującego służebną misję wobec różnorodnych grup użytkowników informacji, w tym także organów samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Do właściwego praktycznego znaczenia tejże misji w niemałym stopniu przyczynił się zespół pracowników jeleniogórskiego urzędu publicznej statystyki.

Literatura

- Dębski S., *Kształtowanie się samorządu terytorialnego: przeszłość i teraźniejszość*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Grudziądz 2014.
- Europejska Karta Samorządu Lokalnego (Dz.U. 1994 nr 124, poz. 607; z późn. zm.).
- Izdebski H., *Samorząd terytorialny, podstawy ustroju i działalności*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483).
- Obrębalski M., *Bank Danych Lokalnych – zagadnienie terytorialnej identyfikacji w świetle zmian podziału administracyjnego kraju*. „Kwartalnik Statystyczny”, nr 2, 1999.
- Obrębalski M., *Bank Danych Lokalnych a potrzeby informacyjne samorządu terytorialnego*, [w:] *Funkcjonowanie samorządu terytorialnego – diagnozy i perspektywy*, red. S. Dolata, Uniwersytet Opolski, Opole 1997.
- Obrębalski M., *Bank Danych Regionalnych jako element krajowego i europejskiego systemu informacji statystycznej*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 11, 2006.
- Obrębalski M., *Potrzeby informacyjne samorządu terytorialnego – wyzwanie dla statystyki publicznej*, [w:] *Statystyka w badaniach społecznych*, red. S. Ostasiewicz, J. Paradyś, „Prace Naukowe AE we Wrocławiu”, nr 1142, AE, Wrocław 2006.
- Obrębalski M., *Statystyka gmin i miejscowości w Polsce – stan i możliwości rozwoju*, [w:] *Statystyka regionalna – sondaż i integracja baz danych*, AE, Poznań 1997.
- Obrębalski M., *Statystyka publiczna jako źródło wspierania decyzyjnego władz lokalnych*, [w:] *Decyzje strategiczne w gospodarce regionalnej*, red. R. Krupski, E. Tyszkiewicz, I-BiS, Wrocław 1996.
- Regulski J., *Samorząd III Rzeczypospolitej. Koncepcje i realizacja*, PWN, Warszawa 2000.
- Strahl D., Obrębalski M., *Koncepcja metody oceny działalności gmin – cztery lata doświadczeń*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, „Prace Naukowe AE we Wrocławiu”, nr 734, AE, Wrocław 1996.
- Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. 1950 nr 14, poz. 130, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity – Dz.U. 2020, poz. 713).
- Ustawa z 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (Dz.U. 1998 nr 32, poz. 176; z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity – Dz.U. 2019, poz. 511 i 1571).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity – Dz.U. 2019, poz. 512, 1571 i 1815).
- Ustawa z 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego państwa (Dz.U. nr 96, poz. 603; z późn. zm.).
- Ustawa z 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (tekst jednolity – Dz.U. 2010 nr 176, poz. 1191).

- Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udzialu obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (tekst jednolity – Dz.U. 2018, poz. 130 i 1349).
- Zarządzenie nr 7 Dyrektora WUS z dnia 30 czerwca 1993 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze.
- Zarządzenie wewnętrzne nr 13 Prezesa GUS z dnia 20 sierpnia 1993 r. w sprawie dodatkowych zadań i kompetencji Wojewódzkich Urzędów Statystycznych w Jeleniej Górze, Poznaniu i Siedlcach.
- Zarządzenie nr 12 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 23 listopada 1998 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań i organizacji Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.
- Zarządzenie nr 9 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 24 kwietnia 2009 r. zmieniające zarządzenie w sprawie szczegółowego zakresu zadań i organizacji Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

THE SERVIENT ROLE OF PUBLIC STATISTICS IN THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL SELFGOVERNMENT – JELENIA GÓRA REFLECTIONS

Summary: The process of local government development initiated in 1990, as well as the market transformation of the economy and the progressive integration of European space have a significant impact on the increase in demand for information on social and economic phenomena and processes in various territorial cross-sections. The importance of information in the decision-making processes of local government bodies has also increased, as well as the interest in formulating various assessments regarding the state and development of territorial units of various scale. These problems were a kind of challenge for official statistics. The Voivodship Statistical Office in Jelenia Góra and within it the Local Statistics Center responded effectively to them. The effects of the work of this Center were clearly visible not only in the whole public statistics, but also in many territorial self-government units of the country.

Key words: Jelenia Góra voivodeship, statistic research, local government.

PODPŮRNÁ ÚLOHA VEŘEJNÉ STATISTIKY V ROZVOJI ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY – ÚVAHY Z JELENOHORSKÉHO REGIONU

Abstrakt: Proces rozvoje územní samosprávy, který započal v roce 1990, a také tržní transformace ekonomiky a pokračující integrace evropského prostoru, mají významný vliv na rostoucí poptávku po informacích, týkajících se socio-ekonomických jevů a procesů na různých územních úrovních. Význam informací se zvýšil i v rozhodovacích procesech územních samosprávných celků. Větší je také zájem o různá hodnocení dosavadního stavu a rozvoje územních celků různé úrovně. Toto vše bylo výzvou pro oficiální statistiku. Na to úspěšně zareagoval Vojvodský statistický úřad v Jelení Hoře, konkrétně jeho Místní statistické středisko. Výsledky práce tohoto střediska byly výrazně viditelné nejen v celé veřejné statistice, ale také v mnoha územních samosprávných celcích v Polsku.

Klíčová slova: Jelenohorské vojvodství, statistické šetření, územní samospráva.

DIE DIENLICHE ROLLE DER ÖFFENTLICHEN STATISTIK BEI DER ENTWICKLUNG DER TERRITORIALEN SELBSTVERWALTUNG – HIRSCHBERGER GEDANKEN

Zusammenfassung: Der im Jahre 1990 begonnene Prozess der Entwicklung territorialer Selbstverwaltung, aber auch die Markttransformation der Wirtschaft sowie die fortschreitende Integration der europäischen Gebiete, haben einen wichtigen Einfluss auf den Bedarfsanstieg an Informationen in Bezug auf gesellschaftlich-wirtschaftliche Phänomene und Prozesse in verschiedenen Territorialquerschnitten. Es erhöhte sich auch die Bedeutung von Informationen bei Entscheidungsprozessen territorialer Selbstverwaltungseinheiten, aber auch das Interesse an verschiedensten Bewertungen, die den Stand und die Entwicklung der territorialen Selbstverwaltungseinheiten in unterschiedlichem Ausmaß widerspiegeln. Diese Probleme waren eine Art von Herausforderung für die offiziellen Statistiken. Erfolgreich reagierte auf sie das Statistische Amt der Woiwodschaft Jelenia Góra und das in seinem Rahmen tätige, lokale Statistikzentrum. Die Effekte der Arbeit dieses Zentrums waren, nicht nur deutlich in der gesamten öffentlichen Statistik zu sehen sondern auch in vielen territorialen Selbstverwaltungseinheiten im gesamten Land.

Schlüsselwörter: Woiwodschaft Jelenia Góra, statistische Untersuchungen, territoriale Selbstverwaltung.